

ST. JØRGENSBJERG. 1441

Ved P. L. HALD.

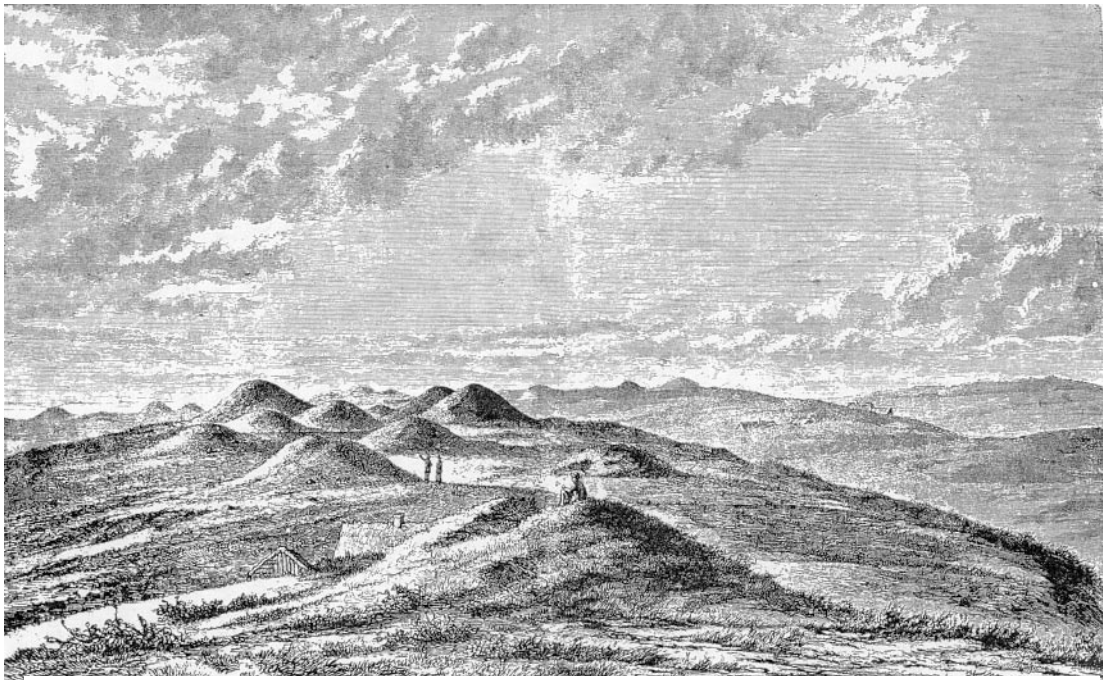
I KETTRUP SOGN i Vester Han Herred findes et langstrakt Bakkedrag, der kaldes St. Jørgensbjerg; efter en gammel Overlevering har den sit Navn efter en St. Jørgens Kilde, hvorom den gamle Peder Dyrskjøt fortæller, at ”den skal fordum være holden for en Lægekilde”; imidlertid er hvert Spor af den forsvundet.

Selve Bakkedraget bestaar af en nordlig og sydlig Banke, adskilt ved en Lavning, hvor Landsbyen Husby ligger. Der har været nogen Uenighed om selve Stedbetegnelsen for St. Jørgensbjerg. Paa Generalstabens Maalebordsblad bærer Banken Syd for Husby Navnet, medens den nordlige andetsteds er kaldt saaledes; det vil dog sikkert være det rigtigste at sammenfatte hele Bakkedraget under et som St. Jørgensbjerg.

Tæt Nord for Husby ender den nordlige Banke, hvis Top krones af en Gruppe Oldtidshøje, Lejr højene, i et temmelig stejlt Affald, der gennemrydes af en Kløft, ca. 200 m lang og ca. 10 m dyb, det er den saakaldte Husby Hole, en gammel Hulvej, som fra Lavningen Nord for Byen fører op til Højdedraget. Denne Kløft løber i Syd og Nord omtrent vinkelret paa en anden Kløft, i hvis Bund der tidligere har været et Vandløb, i Nærheden af hvilken maaske Lægekilden har været.

og omdigtet, saa den heller ikke kan lægges til Grund for en Fremstilling af Begivenhederne.

Tidligt om Foraaret 1441 rejste Vendelboerne sig til aabent Oprør mod de Undertrykkelser og Skattepaalæg, som de efterhaanden var blevet plaget med af Gejstligheden og Herremændene. Den gamle Historieskriver Arild Hvidfeldt beretter saaledes, at allerede 1438 ”begyndte den menige Mand her udi Riget, særdeles det udi Vendsyssel at sætte dem op mod Cleresiet og deres Husbonder benægtendes dem Skyld og Landgilde”. Det var altsaa Vreden over mange Aars Forurettelser, der efterhaanden hobede sig op i Befolkningen, og som maatte ende med aaben Modstand. Muligvis har Bøndernes Førere ogsaa været i Forstaaelse med Kong Erik af Pommern, der havde forladt Land og Rige, træt af den lange Strid med Fjender baade i Ind- og Udland. Den nye Konge, Kristoffer af Bayern, blev valgt 1440 af Rigsraadet, og en begyndende Bondeopstand paa Øerne blev straks slaaet ned, medens det ikke lykkedes at faa Bugt med Nordjyderne. Disse var blevet endnu mere forbitrede, idet den nye Konge stillede Krav om yderligere Skattepaalæg, og da Bønderne hævdede, at Kong Erik var deres rette Herre, ”og hannem vilde de gøre, hvad de

St. Jørgensbjerg. (Efter en gammel Tegning af Magnus Petersen).

Denne Plads er det, der var Stedet, hvor de nordenfjords Bønder 1441 kæmpede for at fri sig fra Herremændenes og Gejstlighedens Undertrykkelser.

Helt ud at faa Rede paa, hvor Kampen eller Kampene har staaet, og hvorledes Sammenhængen er, er ikke muligt, dertil er Overleveringerne baade for faa og for modsigende. Den ældste Kilde, man har om Tildragelsen, er Folkevisen, men den er gennem Tiderne blevet ændret

skulde”, fik Rejsningen ogsaa Præg af en Kamp om Tronspørgsmaalet, saa meget mere som en Del af Kong Eriks Tilhængere blandt Adelsmændene sluttede sig til dem; saaledes var deres Fører en Herremand Henrik Tagesen (Reventlov) til Bjørnholm ligesom de tre Brødre fra Thy, Herluf, Helli og Anders Holst.

Det var i Vendsyssel, at Rejsningen begyndte. Der fortælles, at den Mand, der rejste Oprør, tog et Spyd og

stak det i Jorden og raabte, ”at hvem som vilde hannem efterfølge skulde lægge Haand paa samme Spyd”. Kampraabet ”Slaa Ulvene ihjel, saa bliver der ingen Unger”, vidner om det Raseri, der havde grebet Befolkningen til at søge Hævn for de mange Aars Undertrykkelser.

Den ene Herregaard efter den anden blev plyndret og brændt, og de fleste Herremænd flygtede bort. Ogsaa Aagaard ved Fjerritslev blev ødelagt, og den daværende Ejer Niels Pedersen Gyldenstjerne slap kun bort i yderste øjeblik ”ikke uden med en Stav i sin Haand”. Rester af den gamle Gaard findes i den nuværende Gaards Have som to Banker; i disse er der sporet Bygningsrester, og en Gravning har vist, at Borgen maa være ødelagt ved Ild. Ogsaa Aggersborggaard led samme Skæbne. Iøvrigt var Niels Pedersen Gyldenstjerne Broder til Biskop Gert i Børglum, der var ivrig for en Forhøjelse af Tiende til Gejstligheden, et Forhold, som maaske ogsaa har været medvirkende til den grundige ødelæggelse af Aagaard.

Nu breder Opstanden sig fra Vendsyssel til Thy og Mors, hvis Befolkning slutter sig til Bondehæren, der gik over til Himmerland og Salling, hvor rygende Herregaarde viste, hvilken Vej Bønderne tog.

Om Foraaret 1441 forsøgte en Adelshær under Anførsel af den Aalborghus Lensmand Esge Brok og en bayersk Feltherre i Forening at slaa Bondehæren. Hvor denne Kamp har fundet Sted, hersker der nogen Uenighed om, og der er fremsat den Anskuelse, at den har staaet ved Nørre Sundby. Grundene, hvorpaa denne Antagelse hviler, skal der ikke her kommes ind paa, men i Virkeligheden synes det, at den har staaet paa St. Jørgensbjerg. Slaget stod d. 3. Maj, og Bønderne sejrede; baade Esge Brok, den bayerske Feltherre og 12 Herremænd toges til Fange. Der fortælles; at den forhadte Bondeplager Eske Brok blev hugget i Stykker og Stumperne fordelt mellem de Herreder, der laa under hans Len, for at man ved Selvsyn kunde forvise sig om, at han var uskadeliggjort.

Denne Kamp kan vel egentlig kun betragtes som en Slags Forpostkamp inden den egentlige og endelige Afgørelse fandt Sted den 6. Juni 1441 ved Husby Hole.

Bønderne havde taget Opstilling paa den sydlige Ende af den ovenfor nævnte nordlige Banke ved eller omkring Hulvejen. De havde garderet sig ved at danne en Barrikade af deres sammenbundne Vogne, et Værn, der vilde yde god Dækning mod eventuelle Angreb. Hvor stor Bondehæren egentlig har været, ved man ikke, efter Overleveringen skal den have været paa 20,000 Mand, men den har sikkert ikke været saa stor.

Kong Kristoffer var imidlertid rykket frem med en større Hær, og sandsynligvis er han kommet over Limfjorden ved Aggersund, og han slaar Lejr i Nærheden af St. Jørgensbjerg. Hvor Lejren har været, er ikke klart, man gætter paa forskellige Lokalteter, men det kan muligvis have været paa den sydlige Banke. Kongen angreb ikke straks, men gav sig god Tid; efter al Sandsynlighed var han stemt for at søge en lempelig Afgørelse, han var jo ”en godmodig, lystig og tyk, lille Herre”, og han har derfor sikkert henstillet til Bønderne at lægge Vaabnene ned og drage hver til sit. Det fandt baade Morsingboerne og Thyboerne egentlig var fornuftig Tale, og de forlod deres Stillinger paa St. Jørgensbjerg. Vendelboerne blev nu angrebne af Kongens Rytterer og led et stort Nederlag. Tallet paa de faldne i Kampen angives forskelligt, det varierer mellem 600 og 2000 Mand. Bøndernes Førere, deriblandt Henrik Tagesen, der værgede sig mandigt, og de tre Brødre Holst blev fangne og faa Dage efter radbrækkede og lagt paa Stejle i Aalborg. De i Kampen faldne skal være begravede paa Banken Syd for Husby; der har man i alle Tilfælde ca. 1850 opgravet en stor Bunke Menneskekogler.

Vendelboerne var rasende over Thyboernes Frafald, derom fortæller som bekendt ogsaa Folkevisen; men dette noget ubeherskede Raseri skyldes sikkert nærmest et øjeblik Ophidselse og Ærgrelse over Kampens Udfald; senere har de vel indset, at Thyboerne havde taget det klogeste Parti; i alle Tilfælde vidste Vendelboerne ca. 100 Aar efter under Clemensfejden, hvor Thyboerne boede, da de opfordrede dem til at gøre fælles Sag med dem, en Opfordring, som Thyboerne ogsaa fulgte.

Mod de overvundne var Kong Kristoffer en mild Sejrherre; selvfølgelig maatte de betale Bøder og svare deres sædvanlige Skatter og Afgifter, og Grunden til, at de slap saa billigt, har vel ogsaa nok været, at Kongen har indset, at deres mange Klager har været berettigede; men Kampen gav ogsaa Anledning til, at det lykkedes Gejstligheden at føre sit gamle Krav om højere Tiende igennem; denne saakaldte Bispetiende blev ved Reformationen til Kongetiende.¹⁾

Selv om Kampen paa St. Jørgensbjerg d. 6. Juni 1441 endte med et Nederlag, saa er der dog Grund til i 500-Aaret efter at mindes Begivenheden, og derfor er Tanken om at rejse en Mindesten ved Husby Hole, hvor Kampen stod, en smuk Tanke, som man nu søger virkeliggjort.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1941, side 129-135)

¹ De Læsere, der ønsker at gøre sig nøjere bekendt med Enkelthederne vedrørende Kampen paa St. Jørgensbjerg, henvises til følgende Afhandlinger og Bøger: Knud Fabricius, Bondeoprøret 1441 i Historisk Tidsskrift, 7. Række, 2. Bind, S. 455 flg. - C. Klitgaard, Blade af Vendsyssels Historie S. 98 flg. Endvidere vil man med Udbytte læse Goldschmidts Skildring S. 57 flg. i ”Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vendsyssel og Thy” og T. A. Bechers Roman ”Bondekriegen”.